

วารสารประวัติศาสตร์

JOURNAL OF HISTORY
2542

ประเทศไทยในความทรงจำของฉัน
จาก "น้ำ" สู่การปฏิวัติฝรั่งเศส
ตั้ง เลี้ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย
ระบบศักดินา
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนจามอยุธยา
โบราณสถานอยุธยาประวัติศาสตร์อยุธยาโดยสังเขป
พระราชวังเดิม
จันทบุรีในสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช
AN HISTORIAN LOOKS ANEW AT THAI HISTORY

วารสารประวัติศาสตร์

JOURNAL OF HISTORY
2542

I S S N 0 1 2 5 - 1 9 0 2

วารสารประวัติศาสตร์

เป็นวารสารทางวิชาการของภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์

- เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าในสาขาประวัติศาสตร์
และวิชาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์
- เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของอาจารย์ นิสิต
นักศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ
- เพื่อสนับสนุนการศึกษาวិชาประวัติศาสตร์ในระดับ
อุดมศึกษา

เจ้าของ

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุขุมวิท 23 กทม. 10110
โทรศัพท์ 258-4116, 664-3815-24 (5566)
โทรสาร 260-4368

บรรณาธิการประจำฉบับ ผู้ช่วยบรรณาธิการ

เย็นจิต สุขवासนะ
สาวิตรี พิณฑพงษ์
สัญญา ชีวะประเสริฐ

ภาพปกหน้า ออกแบบปกและรูปเล่ม

ภาพเขียน (ขยายตัดส่วน) โดย ศจ. เฉลิม นาศิริรักษ์
มนตรี จันทคล้าย

สถานที่พิมพ์

บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
307 ซอยลาดพร้าว 87 ถนนลาดพร้าว
เขตบางกะปิ กทม. 10310 โทร. 5397491-4

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยินดีรับบทความวิชาการและบทวิจารณ์หนังสือ
ทางประวัติศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารประวัติศาสตร์ ทัศนะ และข้อคิดเห็นใด ๆ
ที่ปรากฏในวารสารเป็นของผู้เขียนบทความหรือบทวิจารณ์นั้น ๆ ผู้ประสงค์จะนำบทความหรือบทวิจารณ์ใด ๆ
ไปพิมพ์เผยแพร่ต่อไป ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

สารบัญ

ประเทศไทยในความทรงจำของฉัน	
โตโรเรีย ฟอน ซตาเดน _____	1
จาก "น้ำ" สู่การปฏิวัติฝรั่งเศส	
ดร. ไชติรส โกวิทวัฒนพงศ์ _____	12
เด็ก เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย	
วุฒิชัย มูลศิลป์ _____	24
ระบบศักดินา	
ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล _____	42
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา	
ถนอม อานามวัฒน์ _____	54
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนจามอยุธยา	
พลับพลึง คงชนะ _____	67
โบราณสถานอยุธยาประวัติศาสตร์อยุธยาโดยสังเขป	
สาวิตรี พิธณุพงศ์ _____	81
พระราชวังเดิม	
แพทย์หญิง คุณหญิง นงนุช ศิริเดช	
จ.ท.หญิง สุภาพร ศรีบัวจับ _____	88
จันทร์บุรีในสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช	
อรรวรรณ ไกลล้ำ _____	101
AN HISTORIAN LOOKS ANEW AT THAI HISTORY	
Prof. Dr. David k. Wyatt _____	111

บรรณาธิการแถลง

ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลกเวลานี้ เป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เหตุการณ์หนึ่งที่ควรได้บันทึกไว้ในความทรงจำ นักวิชาการหลายท่านมองว่า เป็นโอกาสที่เราคนไทยทุกคนจะได้ช่วยกันพิจารณาแผนพัฒนาประเทศที่มุ่งแต่จะพัฒนาเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมไปสู่สังคมแบบบริโภคนิยม โดยละเลยสังคมแบบดั้งเดิมของคนไทยเรา คือ สังคมเศรษฐกิจแบบ "พอเพียง พออยู่ พอกิน" ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่คนไทยเราจะหวนกลับไป สู่สังคมแบบเดิม โดยไม่ต้องปรับตัวมากเท่าใดนัก หากมองโลกในแง่ดี ภาวะวิกฤตนี้ถือเป็นโอกาสดี แต่หากมองในแง่ร้าย เหตุการณ์ครั้งนี้ ไม่ยุติธรรมสำหรับคนจนที่ต้องมาแบกภาระในการใช้หนี้สินที่คนรวยก่อไปด้วยตัวบทกวี ของคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ

**"พอคนรวยมีปัญหาพากันช่วย
คนไม่รวยมีปัญหาพากันหนี
คนจนจนไม่เคยรวยช่วยทุกข์
ถูกขับไล่ใช้หนี้ช่วยคนรวย"**

วารสารประวัติศาสตร์ ยังคงปรัชญาเดิมในการที่จะช่วยจรรโลงสังคม ให้ตระหนักถึงบทเรียนในประวัติศาสตร์ และแบบแผนในอนาคต ประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนกระจกเงาสะท้อนความเป็นไปในสังคม ความสำคัญของประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับว่าใครจะหยิบมาใช้ในลักษณะใดเท่านั้น ดั่งเนื้อหาที่ปรากฏภายในนิตยสารเล่มนี้

วารสารประวัติศาสตร์ฉบับนี้ ได้รับข้อเสนอแนะจากนักวิชาการทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน ขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านอีกต่อไป

บรรณาธิการ

กันยายน 2541

ภาควิชาไทยและเวียดนามศึกษา
มหาวิทยาลัย Hamburg

วันที่ ๒๒ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทราบฝ่าละอองพระบาท

Frau Jutta Baatz ได้ขอร้องข้าพระพุทธเจ้าให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมืองไทยในความทรงจำ
ของฉันทน์" ต่อได้ฝ่าละอองพระบาท ซึ่งเขียนโดยคุณยายของเธอ Frau Dorothea von Staden

Frau Jutta Baatz ขณะนี้อายุ ๗๐ กว่าปี ประทับใจในความรักของคุณยายของเธอที่มีต่อเมืองไทย
เป็นอย่างมากมาตั้งแต่เด็ก เธอขอให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลว่า คุณยายของเธอได้เขียนบันทึก ความ
ประทับใจฉบับนี้ก่อนถึงแก่กรรมในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ เล็กน้อย เพราะเธอจำได้ว่า กระดาษที่ใช้พิมพ์ต้นฉบับ
เป็นกระดาษที่ใช้กันตอนสงครามโลกครั้งที่สองเพิ่งสิ้นสุดลง ฉบับที่ทูลเกล้าฯ ถวายนี้เป็นฉบับถ่ายเอกสาร
จากต้นฉบับพิมพ์ ซึ่งขณะนี้ยังหาไม่พบ ด้วยมารดาอายุ ๘๓ ปี ของเธอซึ่งป่วยด้วยโรคชราและตามอง
ไม่เห็นมาเป็นเวลาหลายปีแล้วเป็นผู้เก็บไว้

เนื่องจากบางส่วนตัวอักษรลบเลือนไปมาก สามี่ของข้าพระพุทธเจ้า Prof. Waither kaspar-
Sickermann จึงพิมพ์ลอกจากฉบับถ่ายเอกสารทูลเกล้าฯ ถวายได้ฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้อ่านบันทึกฉบับนี้แล้ว เห็นว่า Frau Dorothea von Staden ผู้เขียน ได้ใช้ภาษา
เรียบง่าย ถ่ายทอดความรู้สึกจริงใจที่มีต่อประเทศที่เธอรักอย่างซาบซึ้ง อีกทั้งยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์
โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์กับเมือง Hamburg น่าจะเป็นที่สนพระราชหฤทัย

บุตรสาวและหลานสาวของผู้เขียนรู้สึกปลาบปลื้มในพระกรุณาธิคุณ ที่ได้ฝ่าละอองพระบาท
พระราชทานพระราชวโรกาสให้เธอได้แสดงความกตัญญูตเวทีต่อบุพการี

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

(นางพัชรี ศัสพาร์ - ซิคเคอร์มันน์)

อาจารย์ประจำภาควิชาไทยและเวียดนามศึกษา

มหาวิทยาลัย Hamburg

ประเทศไทยในความทรงจำของฉัน*

โดย โดโรเธีย ฟอน ซตาเดน**

● เธอ (โดโรเธีย) วิลด์ฟัง อายุ 8 ขวบครึ่ง
ภายหลังใช้นามสกุลเมลเลอร์ ตามพ่อเลี้ยง ฮันส์
อาดอล์ฟ เมลเลอร์

ถ้าจะให้เล่าถึงประเทศไทยจากความทรงจำ
ของฉัน ต้องบอกเสียก่อนว่าประเทศไทยสำหรับฉัน คือ
สยาม นั่นเป็นชื่อที่ใช้เรียกประเทศไทยเมื่อปี
ค.ศ.1881 ซึ่งเป็นปีที่ฉันจากประเทศที่รักในวัยเยาว์
ของฉันมา ชาวสยามเรียกประเทศของเขาเองว่า
เมืองไทย และเรียกตัวเองว่า คนไทย ถึงตอนนี้ขอ
แทรกคำถามว่าชื่อสยามนี้มาจากไหนกัน ชาวสยาม
เรียกพวกเราว่าคนเยอรมัน และชาวต่างประเทศ
ทั้งหมดว่า คนฝรั่ง ชาวฝรั่งเศสคงจะเป็นชาวยุโรป
พวกแรกที่เข้าไปอยู่ในประเทศสยามกระมัง

ฉันไม่เคยรู้จักชนชาติไหนที่น่ารักไปกว่า
ชาวสยาม ชาวสยามตรึงใจคนด้วยนิสัยร่าเริงเหมือน
เด็กของเขา และการหัวเราะที่ปราศจากการเสแสร้ง
การยิ้มด้วยดวงตาใหญ่สีน้ำตาลเข้ม ให้ความรู้สึกต่าง
จากรอยยิ้มอันเยือกเย็นไม่มีชีวิตชีวาของชาวญี่ปุ่น

* เอกสารที่ถ่ายจากฉบับจริงอยู่ในความครอบครองของ

Frau Jutta Baatz (เป็นหลานสาว (หลานยาย) ของโดโรเธีย ฟอน ซตาเดน)

ADRESSE ABGEDECKT

บันทึกฉบับนี้เป็นเครื่องหมายแห่งความผูกพันของชาวฮัมบวร์กผู้หนึ่ง และของเมืองฮัมบวร์กที่มีต่อ
ประเทศไทย

** โดโรเธีย ฟอน ซตาเดน เป็นบุตรบุญธรรม ของพ่อค้าชาวเยอรมันชื่อ ฮันส์ อาดอล์ฟ เมลเลอร์
พ่อเลี้ยงเธอและหุ้นส่วนได้ร่วมกันตั้งบริษัท เมลเลอร์ อุนท์ ไมสเนอร์ ขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ.1871 (พ.ศ.2414)

โดโรเธีย ฟอน ซตาเดน ใช้ชีวิตตอนเป็นเด็กที่ กรุงเทพฯ ถึงปี ค.ศ. 1880 (พ.ศ.2423)(ตามข้อเขียนในบัตร
รายการของพิพิธภัณฑ์ ในฮัมบวร์ก : ในบันทึก ความจำ ของผู้เขียนปี ค.ศ.1881ผู้แปล) จึงกลับไปอยู่กับ
คุณยายของเธอที่ฮัมบวร์กเมื่ออายุได้ 15 ปี ความทรงจำฉบับนี้เขียนขึ้นเขียนขึ้นเมื่อเธอมีอายุมากแล้ว โดโรเธีย
ฟอน ซตาเดน ถึงแก่กรรมเมื่อปี ค.ศ.1946 (พ.ศ.2489)

ฉันลืมหยาซยามไปแล้วเกือบทั้งหมด ที่ยังจำได้ มีเพียงไม่กี่คำเท่านั้น ฉันยังนับเลขเป็นภาษาสยามได้ หนึ่ง สอง สาม สี่ ๕๗ กับร้องเพลงสั้น ๆ ได้ 2 - 3 เพลง อ้อ ยังจำได้อีกว่าเงินของสยามชื่อ บาท สลึง เฟื้อง ไพ

ชาวสยามโดยทั่วไปไม่ใช่คนรูปร่างใหญ่ แต่เอวบางร่างน้อยสมตัว ท่าทางการเคลื่อนไหวของพวกเขาก็อ่อนช้อยสง่าตามธรรมชาติ จนน่าทำให้นักกายกรรมหรือนักเต้นรำอาชีพอิจฉาได้ ชาวสยามไม่รักการทำงานเหมือนคนเยอรมัน ทั้งนี้เพราะมีความภูมิใจที่เกิดมาในดินแดนอุดมสมบูรณ์ห้ามเขาไวดินฟ้าอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศให้ทุกอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ข้าว ผลไม้ และปลาสาหร่ายพืชน้ำที่พวกเขาจับมากิน ทุกอย่างมีเหลือล้นราคาก็ถูกหรือได้ฟรีด้วยซ้ำ พุดถึงผลไม้เท่าที่จำได้มี ส้มโอ ส้มเขียวหวาน มะนาว กล้วย สับปะรด มะม่วง มังคุด แดงโม พุเรียน เงาะ น้อยหน่า ลิ้นจี่ ฝรั่ง และอื่น ๆ อีกมากมายทุกฤดูจะมีต้นไม้เขียวออกดอกไสว และทุกฤดูก็จะมีผลไม้มากมายด้วยเช่นกัน ฉันเห็นขอทานชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่สิงคโปร์เห็นมากกว่าในกรุงเทพฯ แต่ไม่เคยเห็นขอทานที่เป็นชาวสยามเลยสักครั้ง

ฉันไม่คิดว่าชาวสยามเป็นคนขี้เกียจ เพียงแต่พวกเขาไม่ชอบทำอะไรที่เหนื่อยยาก ความสามารถพิเศษและวัฒนธรรมอันสูงส่งที่พวกเขามีอยู่ เห็นได้จากงานฝีมือที่มีรูปทรงลักษณะงดงามงานแกะสลักไม้เนื้อแข็ง เช่นไม้สัก หรืองานแกะสลักไม้จันทร์ ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนกว่ามีกลิ่นหอมชื่นใจ ผังด้วยเงินและมุก งานฝีมือลงรักปิดทองงานสถาปัตยกรรมที่น่าทึ่งย่อง ซึ่งปรากฏอยู่ในสิ่งก่อสร้างตามวัดวาอาราม สิ่งเหล่านี้ได้มีนักเขียนฝีมือปากกาดี ๆ เขียนถึงแล้ว ศิลปะและงานศิลปะของสยามในสมัยที่ฉันรู้จัก พิสูจน์ถึงความมีวัฒนธรรมเก่าแก่ ซึ่งคนจะพบเห็น

ทุกอย่างก้าวในพิพิธภัณฑ์สถานซึ่ง ตั้งอยู่ในส่วนหนึ่งของพระบรมมหาราชวังก็เป็นข้อพิสูจน์นี้ได้

น่าเสียดายที่งานฝีมือของหายากที่พ่อแม่ฉันส่งกลับมาทางเรือสูญหายไปตั้งสามลังใหญ่โดยไม่รู้สาเหตุ เป็นการสูญเสียดังที่หาสิ่งใดมาทดแทนไม่ได้ แม้ขณะนี้ยังรู้สึกเสียดายอยู่เพราะรูปถ่ายบ้านของเราที่กรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ในนั้นก็หายไปด้วย และรูปถ่ายเหล่านี้มีค่าสำหรับฉันมากกว่าของมีค่าชิ้นอื่น ๆ ที่หายไปเสียอีก ตอนที่ฉันกลับฉันนำตุ๊กตาสยามสองตัวใหญ่และเรือนแพริมแม่น้ำเจ้าพระยาจำลองติดตัวมาด้วย หลังจากที่ประท้วงคุณยายไม่สำเร็จ ฉันต้องมอบสิ่งเหล่านี้ให้แก่พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ในฮัมบวร์ก คุณยายฉันให้เหตุผลว่าบ้านเราเล็กเกินกว่าที่จะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ อีกอย่างต่อแต่นี้ไปหลาย ๆ คนจะได้มีโอกาสชื่นชมสิ่งทีหาได้ยากนี้ นอกจากนั้นสวนสัตว์เมืองฮัมบวร์ก ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่มีแล้วก็ได้นกพิราบสองตัว และแมวสยามแสนสวยของฉัน

ฉันจากประเทศสยามเมื่ออายุได้สิบห้าปี เพื่อเข้าโรงเรียนที่ฮัมบวร์ก พ่อแม่ของฉันกลับมาประเทศเยอรมันสามปีหลังจากนั้น ฉันสำนึกในพระคุณของคุณยายที่ช่วยให้รอยต่อระหว่างชีวิตอันสุขสบายหรือหาอย่างทีชาวยุโรปได้รับในเมืองสยาม และชีวิตแบบยุโรปธรรมดาช่วงเวลานี้ผ่านไปอย่างไม่เจ็บปวดนัก

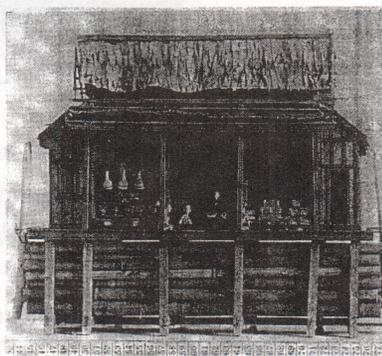
ที่นี้่อยากจะพุดถึงบ้านของเราที่ถนนสีลม ซักที ทุกครั้งที่คิดถึงบ้านหลังนี้ และชีวิตตอนเป็นเด็กในเมืองสยาม ฉันรู้สึกเหมือนเป็นเรื่องในเทพนิยาย แม้ขณะนี้ ในวัยชราเช่นนี้ฉันก็ยังรู้สึกอาลัยอาวรณ์ถึงประเทศที่เต็มไปด้วยสีสันและกลิ่นหอมนี้

พ่อเลี้ยงของฉันนั้นเป็นพ่อที่ดีกว่าพ่อจริง ๆ บางคน ชื่ออันส์ อาดอล์ฟ เมอลเลอร์ เป็นหุ้นส่วน

ของบริษัทเมลเลอร์ อนุท์ ไมสเนอร์ ซึ่งตั้งขึ้น
ในกรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ. 1871 กงสุลเยอรมัน ดร.
ชตันนิอุส เคยเขียนถึงสถานกงสุลในสิงคโปร์เกี่ยวกับ
พ่อในจดหมายแนะนำว่า “เป็นพ่อค้าที่มีหน้ามีตา
ที่สุดคนหนึ่งของพวกเขา” ทั้งนี้เพราะก่อนเดินทาง
กลับมาประเทศเยอรมัน ฉันได้แวะพักที่สิงคโปร์ที่
อาทิพย์ ครอบครัวเรามีเพื่อนที่นั่น พ่อ แม่ ฉัน
และภายหลังมีน้องสาวของฉันเพิ่มขึ้นมา ปัจจุบัน
(ตอนที่เขียน “ความทรงจำ”ผู้แปล) คือนาง
มักดาเลนา คลายโนด อยู่ฮัมบวร์ก อาศัยอยู่
บ้านตึกแข็งแรงทรงเงินที่ถนนลีลม มีคลองเป็นเขต
มีกำแพงสูงหนา บนกำแพงมีเศษแก้วปักไว้ และ
ประตูเข้าออก ล้อมรอบสวนหน้าบ้าน ตัวบ้าน

ลานกว้างหลังบ้าน ซึ่งมีเรือนของคนรับใช้อยู่สองฝั่ง
ฝั่งซ้ายเป็นเรือนของคนพายเรือชาวสยามและของ
คนสวนชื่อ ฮัสซาน ฮัสซานกลับจากมัสยิดทุกเช้า
พร้อมรอยยิ้มสีขาวยาวบนหน้าผาก ด้านขวาเป็นเรือน
ของคนรับใช้ชาวจีน บ้อย กุลี พ่อครัวและโรงครัว
ซึ่งใครจะไปแตะต้องไม่ได้ นอกจากพ่อครัวคนเดียว
แม่นมที่ซื้อสัตย์ของเรา แม่นมชาวสยามของน้องสาว
ฉันมีห้องนอนอยู่ใกล้ห้องเด็ก

เราพูดภาษาสยามกับคนรับใช้ชาวสยาม
กับฮัสซานและคนรับใช้ชาวจีนภาษามาเลย์สมัยนั้น
คนจีนไว้หางเปียยังจำภาพพวกเขานั่งบนม้านั่งเตี้ย ๆ
หรือนั่งยอง ๆ กันอยู่ทางด้านขวาของลานหลังบ้าน
ได้ติดตา ปล่อยผมดำยาวสยายคลุมหลัง ให้ช่าง

● เรือแพจำลองที่เธอ
มอบให้พิพิธภัณฑ์ฯ ขณะนี้ยัง
อยู่ที่นั่น บัตรรายการลงวันที่ 6
มกราคม ค.ศ.1880

J. Nr.: A 716

Geod. Fr. Max Wälde 1880

Zugang: 6. Januar 1880

Haarmodell

Beschreibung: Modell eines schwimmenden Hauses mit Verhaupfladen. Aus Holz u. Bambusstäben. Dach aus Stoff u. aufgleitenden Blattstreifen. Die Inneneinrichtung besteht aus hölzernen Bänken, Betten u. Schränken u. Glas scheiben, Figuren, Töpfereien etc. sind aus bemalten Ton.

H. 38,7 cm

B. 36 cm

T. 35,1 cm

Bangkok, Sam

ทำผมหวี และถักตอนปลายหางเปีย ใช้เส้นไหมดำ ถักร่วมไปด้วย เป็นภาพที่ฉันมองจากสะพานทำ ด้วยหิน ที่ทอดจากนอกชานหลังบ้านไปสู่เรือนรับรอง แยกของเรา

ชั้นล่างของบ้านมีห้องน้ำเท่าันที่เราใช้ เพราะกลัวงู มีบันไดเชื่อมห้องน้ำต่อกับห้องนอน ชั้นบน ในวันที่ร้อนจัดเราใช้น้ำราดห้องโถงกลางบ้าน ซึ่งปูด้วยหินเพื่อให้เย็นด้วย

หน้าตัวตึกมีบันไดกว้างขึ้นไปจนถึงระเบียง ชั้นบน ซึ่งมีความกว้างเท่าตัวตึก มีประตูเข้าสู่ห้องโถง สามประตู ห้องโถงกลางบ้านนี้ต่อกับระเบียงหลัง ซึ่งมุ่งหลังคาเช่นเดียวกับระเบียงหน้าตัวตึก ห้องโถง กลางบ้านนี้มีหน้าต่างบานเล็กสองด้าน แต่ก็ได้รับ แสงสว่างมากพอจากประตูที่เปิดอยู่เป็นประจำ ประตู เหล่านี้เชื่อมต่อกับประตูเล็ก ๆ ที่เข้าไปในห้องอื่น ๆ (เช่น ห้องนอน ห้องรับประทานอาหาร พร้อมทั้งทำ อาหาร ห้องเรียนหนังสือ) ห้องเหล่านี้หน้าต่างเป็น ลูกกรง ไม่มีกระจก ห้องในเรือนรับรองฯ ทั้งสามห้อง มีลักษณะเช่นนี้ มีมู่ลี่สำหรับปิดเราจะใช้มู่ลี่ปิด หน้าต่างก็เมื่อเราเดินทางเท่านั้น หรือตอนเกิดได้ฝุ่น ที่ฉันได้ประสบด้วยตัวเองครั้งหนึ่ง ซึ่งต้องใช้ท่อน เหล็กเข้าช่วยป้องกัน

จากเรือนรับรองฯ สามารถมองเข้าไปใน สวนปาล์มได้ ตรงนั้นมีประตูสองบานผ่านเข้าไป สู่อำแพงส่วนหลัง เมื่อถึงเวลาอาหารจะมีกุลิน้อย ๆ ที่นอกชาน คอยดึงกระดูกเชือกที่ผูกติดกับพัดแขวน ใหญ่เหนือโต๊ะอาหาร ให้พัดเพื่อคลายร้อน

ในสวนของเรา นอกจากมีผลไม้หลายชนิด แล้ว ยังมีกุหลาบกว่าร้อยชนิดด้วย ซึ่งเป็นของหาได้ ไม่ง่ายนักในสมัยนั้น แล้วก็ไม้ดอก ไม้ช่ออีกหลากหลาย สวยงามตระการตามีกลิ่นหอมอบอวลไปทั้ง สวน

ถนนสี่ลมส่วนที่บ้านเราตั้งอยู่ มีบ้านอีกเพียง

หลังเดียว ซึ่งอยู่ห่างจากเราประมาณ 5 นาที ลักษณะ บ้านคล้ายกับบ้านของเรา เป็นบ้านของขุนนาง สยามคนหนึ่ง ชื่อของท่านฉันลืมไปเสียแล้ว จำแต่ ตัวบ้านและผู้คนที่มื่อธยายศย์น่ารักในบ้านนั้นได้เป็น อย่างดี ฉันวิ่งไปบ้านหลังนั้นบ่อย ๆ สิ่งที่ฉันชอบเป็น พิเศษคือ ดูช่างทองทำงาน เขาช่างขัดสมาธิที่นอก ชานข้างหน้ามีแท่นตี และทองเหลือง โถใส่ธัญมณี สองประกายแวววาว ช่างใช้เครื่องมือชิ้นเล็ก ๆ ประดิษฐ์เครื่องประดับสวยงามให้บรรดาคุณผู้หญิง ในบ้านใส่ บุตรสาวของบ้านนี้เคยพูดกับฉันว่า คน ผิดค้ำไสทองชั้นกว่าคนผิขาว ซึ่งฉันก็เห็นด้วย กับเธอ ท่านเจ้าของบ้านให้กำไลเท้าทำด้วยทองฉัน เป็นของขวัญอันหนึ่ง ฉันเอามาใส่เป็นกำไลมือเป็น ทองแท้จึงอ่อนจนฉันบีบเข้าข้างออกได้เวลาใส่และ ถอด

ในบ้านหลังนี้ฉันได้มีโอกาสร่วมงานบวช บุตรชายคนหนึ่งของท่านเจ้าของบ้าน เขาไม่ได้ตั้งใจ บวชตลอดชีวิตแต่จะไปศึกษาอยู่ในวัด 2-3 ปี แล้ว ก็กลับออกมาใช้ชีวิตอิสระเช่นเดิม เขาดูแปลก ไปมากเมื่อโกนหัว โกนคิ้ว นุ่งหม้อจิ๋วสีเหลือง จนฉัน รู้สึกกลัว ความคับแคบของสถานที่ อันเกิดจากผู้คนที่ มาร่วมงาน ประกอบครันรูปทำให้ฉันรู้สึกอึดอัด หายใจไม่ออก ฉันวิ่งหนีพ่อแม่กลับบ้าน ซึ่งมาร่วมงาน นี้ด้วย

นอกจากบ้านของเราและบ้านชาวสยาม ดังกล่าวแล้ว ไม่มีบ้านหลังอื่นอีกบนถนนไม่ลาดยาง สายนี้ เห็นแต่ทุ่งนาและฉันจำได้ว่ามีสวนบัว คิดว่าไม่ใช่สวนหลวงของพระเจ้าอยู่หัว ที่เราได้รับ เชิญไปเฝ้าหลายครั้ง

บนถนนสายนี้ฉันมีมากับคุณมาซึอุส เพื่อน คนหนึ่งของพ่อบ่อย ๆ คุณมาซึอุสใจดีมากที่ สอนฉันขี่ม้า เขาทำงานให้กับบริษัทเยอรมันชื่อ มาร์กวัลท์ และหุ้นส่วนบริษัทที่เพื่อนของพ่อหลายคน

ทำอยู่เช่นควร์ทฮาลส์ และรีชมันน์ ภรรยา ของรีชมันน์ เป็นบุตรสาวของ นายเอมส์ซึ่งเป็นอธิบดีตำรวจสยาม น้องสาวของนางรีชมันน์ ต่อมาเมื่อแต่งงานแล้วคือ นางวีเดและบุตรสาวของคนเยอรมันชื่อ อาร์เวด-ไลเซอร์ ซึ่งรับราชการเป็นหัวหน้าศุลกากรักษ์ เดินทางมาเยอรมันพร้อมกับฉัน แม่ฉันและคุณพ่อของเด็กสาวทั้งสองขอร้องยายฉัน ให้รับเด็กทั้งสองอยู่ด้วย ซึ่งก็ต้องกับความปรารถนาของยาย เพราะกลัวอยู่แล้วว่า ฉันจะคิดถึง "บ้าน" มากถ้าอยู่คนเดียว

ในกรุงเทพฯ ไม่มีเด็กสาวอายุรุ่นราวคราวเดียวกับฉัน มีแต่อายุน้อยกว่ามาก เพื่อนหญิงของฉันเป็นลูกสาวของรองกงสุลอเมริกัน ชื่อ ทอร์เร เพื่อนสนิทพิเศษของครอบครัวเรา คือท่านกงสุล แฮร์มันน์ ชตันนิอุส ตอนฉันอยู่ที่นั่นท่านยังเป็นโสด กงสุลที่มารับหน้าที่ต่อจากท่าน ชื่อ บารอน ฟอน มัสเซวิช ในสมัยนั้นยังไม่มีทูตเยอรมันในเมืองสยาม แต่กงสุลก็เป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่พิเศษ ประเทศยุโรปอื่น ๆ และอเมริกาก็ไม่มีทูตของตนเองในเมืองสยามเช่นกัน

จริงๆ แล้วฉันอยากอยู่เมืองสยามนานกว่านี้ ทั้งนี้เพราะความคิดถึงพ่อแม่ และน้องสาวตามธรรมชาติด้วย แต่ทั้งพ่อและแม่เห็นว่าฉันจำเป็นจะต้องเข้าโรงเรียนเยอรมันเสียที แม่สอนทุกวิชาที่เป็นภาษาเยอรมันให้ฉันมาตลอด สอนให้เล่นดนตรีด้วย มีครูมาสอนที่บ้านชื่อบราร์น ที่จริงคิดว่าเขาไม่ได้สอนนี้แต่อะไรก็ไม่รู้ตกลงใจฉันให้ตั้งชื่อนี้ให้เขา คงจะเป็นเพราะตัวครูไม่มีอะไรพิเศษ เหมือนชื่อ บราร์นนั่นเอง แต่ท่านใจดีมากเสียจนฉันไม่ได้เรียนอะไรมากนัก นางบเจอร์ลิงเป็นฝรั่งเศส มาช่วยสอนภาษาฝรั่งเศสให้ฉันในฐานะเพื่อน สามีเธอเป็นคนสวีเดน จากการเตรียมตัวมาอย่างนี้ น่าประหลาดที่ฉันเรียนทันคนอื่นในโรงเรียนที่ฮัมบวร์กอย่างดี คงจะเป็นเพราะโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่เด็กหญิงต่างชาติไปกัน เขาถึงเข้าใจการเสริมส่วนที่ยังพร่องอยู่ และรู้จัก

กระตุ้นความสนใจในการเรียน

การขี่ม้ามาจบลงที่ฮัมบวร์ก ก็ฟ้าที่ฉันชอบ เป็นชีวิตจิตใจ เมื่อคราวไปดูละครสัตว์คณะเรนซ์กับยายครั้งหนึ่ง ฉันบอกกับยายว่า โตขึ้นฉันจะเป็นนักขี่ม้าโลดโผน และที่ต่อมาไม่ได้เป็นไปตามนั้น เมื่อมาคิดดูในภายหลังก็เห็นว่าดีแล้ว ความสามารถที่อดคนได้เวลาออกไปขี่กับคุณมาซิอุส คือเปลี่ยนขึ้นขี่ลูกม้า ที่วังขนานกับลูกม้าตัวที่กำลังชื่ออยู่ ม้าทั้งสองตัวชอบบิดปะโลดโผนขึ้นนี้ของฉันมาก และผู้ที่ชอบมากที่สุด คือเจ้าลิโอ และเนลลี หมาสองตัวของฉัน ที่ออกวิ่งเป็นเพื่อนเวลาฉันไปขี่ม้าทุกครั้ง มันจะเห่าและกระโดดโลดเต้นเวลาฉันแสดงความสามารถพิเศษนี้ ครั้งหนึ่งความที่มันเห่ากันอย่างเป็นบ้าเป็นหลังทำให้ฉันพลาดตอนเปลี่ยนม้า ขณะเดียวกันก็มีฝูงควายวิ่งตามหลังเรามาและวิ่งเข้าใส่ฉันอย่างบ้าคลั่ง เเคราะห์ดีที่คุณมาซิอุสมาถึงฉันขึ้นนั่งบนม้าได้ทันท่วงที จึงไม่มีอะไรร้ายแรงเกิดขึ้น นอกจากสัตว์เลี้ยงเหล่านี้แล้ว ฉันก็มีแมวสยามสวยมากเป็นพิเศษอีกตัว แมวตัวสวยนั้นฉันได้มาเมื่อคราวไปพักที่ราชบุรี จากชายคนหนึ่ง ในแวดวงผู้รับใช้คนสนิทของอดีตผู้สำเร็จราชการฯ ท่านผู้นี้มาพักที่นี้เป็นประจำ แมวตัวนี้เป็นแมวสยามพันธุ์แท้ ตาสีฟ้าขนสีขาวหม่น ทำให้ที่หน้า ที่หูและที่หางเหมือนสีน้ำตาลของฟองคลื่นทะเล

ในสวนใหญ่ของเรามีนกหลากหลายสี จำได้ว่ามันไม่ค่อยส่งเสียงร้องกัน หรือถ้าส่งเสียงก็คงน้อยนุกที่เห็นมากและสวยที่สุดก็ตอนล่องเรือไปราชบุรีที่ที่เราได้รับสิ่งประทับใจขณะพักที่นั่นหลายอาทิตย์ อดีตท่านผู้สำเร็จราชการฯ ชื่ออันแสนยาวของท่านฉันลืมไปเสียแล้ว (สมเด็จพระยาบรมมหาราชวีสุริยวงศ์.....ผู้แปล) ได้เชิญเราให้ไปพักที่ราชบุรีโดยให้เราพักที่บ้านซึ่งตั้งอยู่บนเนินสูง เครื่องเรือนครบครัน มีบันไดขึ้นนับไม่ถ้วน แต่สวนใหญ่เราก็อยู่

บนบ้านพัก นอกจากเวลาที่ท่านฯ ผู้ใจดีเชิญเรา เรา จึงลงไปที่เรือนพักของท่าน เราได้รับเชิญเป็นแขก ของท่านบ่อย ทุกครั้งเราก็ได้รับประสบการณ์ แปลกใหม่ มีของมีค่าหาได้ยากมากมายและ ทุกอย่างที่เราอยากดู ท่านก็จะให้ผู้รับใช้คนสนิท นำมาให้เราดู

บนเขาเล็ก ๆ อีกลูกหนึ่งมีวังตั้งอยู่ ซึ่ง ขณะ นั้นไม่มีผู้ใดอาศัยอยู่

แถวนั้นมีป่าไม้ผลัดใบหลายแห่ง จนแม่ บอกรออยู่เสมอบอกว่า เกือบมีความรู้สึกว่าจะอยู่ในประเทศ เยอรมัน แม้ว่าเสื้อดาวและสัตว์ป่าอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ จะไม่เยอรมันนักก็ตาม ที่นั่นสวยงามมากฉันอยาก จะได้ภาพนั้นมาสักภาพ ทั้งขาไปและขากลับ เรา ล่องเรือผ่านแม่น้ำหลายสายเห็นลิงตามฝั่งมากมาย เวลาเราจอดเรือหยุดพัก จะมีชาวบ้านท่าทางกันเอง มายื่นดูพวกเราดูสิ่งที่เราสวมใส่ อันที่จริงก็ไม่ได้มี อะไรมากมายแต่ก็ยังมากกว่าที่พวกเขาสวมใส่อยู่ดี ซึ่งก็สวยงามเหมาะสำหรับพวกเขา มีพวกเด็ก ๆ ไม่สวม เสื้อผ้า เด็กผู้หญิงมีจับปั้งผูกอยู่เท่านั้น เด็กพวกนี้ ตาสวยน่ารักมากทีเดียว

ความสดชื่นที่ยังฝังใจอีกครั้ง ตอนนั้นจะ เป็นฤดูอะไรไม่ทราบ แต่ที่แน่ ๆ ไม่ใช่ฤดูฝน เราได้รับเชิญให้ไปพักที่บ้านพักของพระองค์เจ้าฯ พระองค์หนึ่ง บนเกาะสีชัง ในอ่าวไทย อยู่ปากแม่น้ำ เป็นบ้านพักแบบธรรมดามากกว่าที่ราชบุรี แต่ก็สวยดี และเพียงพอสำหรับความต้องการของเรา ภายนอก มองดูคล้ายศาลาพักตามวัด เราใช้ผ้าใบปิดด้านที่โล่ง พวกเราไม่ได้อยู่บนเกาะโดดเดี่ยว มีพวกชาวบ้าน จากหมู่บ้านประมงเล็ก ๆ อยู่ที่นี่ด้วย ซึ่งอยากรู้ อยากเห็นมากกว่าชาวบ้านที่ราชบุรีเสียอีก พวกเขา ก็มีเสน่ห์อย่างชาวสยามของตนเอง พ่อสนุกกับการ ว่ายน้ำ ออกไปพร้อมอาวุธคือหมอนสำหรับกะเทาะ หอยนางรมจากฝั่ง หรือหน้าผา แล้วนำหอยจำนวน

● สามิ - ภรรยา ฟอน ซตาเดน ในวัยหนุ่มสาว

มากพอดูมาให้เรากินทุกวัน

เราไปอยู่รยกันหลายครั้ง จังหวัดที่ครั้งหนึ่ง เคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ และมีซากปรักหักพังของวัดเก่า ๆ ซึ่งมีชื่อเสียงมาก ครั้งหนึ่งพ่อได้รับเชิญ คิดว่าจากพระเจ้าแผ่นดิน ให้ไปร่วมงานฉลองข้าง ฉันไม่เข้าใจว่าทำไมพ่อพาฉัน ไปด้วย คงเป็นเพราะพ่ออยากให้ฉันเห็นอะไร ๆ และเก็บประสบการณ์ต่าง ๆ ให้มากที่สุด ซึ่ง ฉันรู้สึกขอบคุณพ่อในข้อนี้ เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ ในงานนี้ไม่มีการยิง หรือฆ่าช้าง แต่มีช้างเชือกหลาย ๆ เชือกทำหน้าที่เป็นนายพรานเอง โดยเป็นตัวล่อ บรรดาพี่น้องช้างป่าของมันให้เข้ามาในเพนียดทั้ง ช้างเชือก ช้างป่า ต่างส่งเสียงร้องประชันกันเสียงดังมาก แต่ภาพช้างแข็งแรงจำนวนมาก ที่อยู่ในเพนียด ยังฝังอยู่ในความทรงจำของฉันทุกวันนี้ น่าสงสาร สัตว์เหล่านี้ที่ถูกขโมยอิสรภาพ ที่จับใจฉันเป็นพิเศษ คือแม่ช้างและลูกอันแสนจะน่าเอ็นดูของมัน

การชมข้างเผือก ที่เราได้รับเชิญอีกเช่นกัน นั้น เจียบสงบกว่านี้มาก ข้างเผือกได้อยู่โรงข้างหุหรอ ในเขตพระราชวัง ได้รับการดูแลอย่างดี มีลักษณะ ภูมิฐาน ตัวไม้ขาวเหมือนสีของข้างบนพื้นสีแดงของ ธงชาติสยามหรือก แต่เป็นสีน้ำตาลอ่อนออกขาว อมชมพูจาง ๆ ฉันมักพูดในตอนนั้นว่า ตาสีทับทิม น่ารัก ฉันเคยได้เห็นทับทิมและนิลสยามซึ่งสวย มากจริง ๆ จากช่างทองข้างบ้าน ที่สนุกมากอีก ครั้งหนึ่ง คือตอนที่ข้างเชือกหนึ่ง ไม่ใช่ข้างเผือก หรือกนะ ใช้วงซ้อนตัวฉันขึ้นไปนั่งบนคอก นำเสียดาย ที่ได้นั่งไม่นานก็มีคนอุ้มลงมา แต่ฉันได้รับอนุญาตให้ ป้อนอ้อยข้างที่มองฉันอยู่ด้วยสายตาอันซื่อสัตย์ เป็นการปลอบใจ

ประสบการณ์สำคัญเป็นพิเศษคือพิธีถวาย พระเพลิงพระราชินี พระมเหสีองค์หนึ่งในพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าฟ้าหญิง องค์หนึ่ง จะเขียนบรรยายการพิธีนี้ก็จะเป็นเยิ่นเย้อเกินไป (พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์และพระราชธิดา ผู้แปล) ฉันได้เห็นพิธีโสกันต์เจ้าฟ้าหญิง องค์หนึ่ง ด้วย พิธีถูกจัดขึ้นอย่างตระการตา เช่นเดียวกับพิธีถวายพระเพลิง

วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระเจ้าแผ่นดิน ก็มีการฉลองกันอย่างมโหฬาร เป็นงานของประชาชน ชาวสยามทั้งชาติที่รักและเทิดทูนพระเจ้าอยู่หัวของ พวกเขา ขบวนเสด็จทางชลมารคสวยงามราว เทพนิยาย นำขบวนโดยเรือพระที่นั่งพายของ หัวเรือเป็นรูปมังกร ทอดลำตัวจนเป็นหางที่ท้ายเรือ มีฝีพายสิบคนแต่งกายด้วยชุดสีแดง พระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่กลางเรือ ในที่ประทับเหมือนวิมาน ทรงเครื่องต้นปักดินทอง เพชรพลอยวาววามและมีม้ามงกุฎบนพระเศียร ประชาชนได้มีโอกาสชื่นชม พระเจ้าอยู่หัวของพวกเขาท่ามกลางแสงไฟสว่างไสว ที่ส่องมาจากฝั่ง และจากเรือทุกลำในแม่น้ำ เหมือน

ทะเลส่องแสง แม่น้ำถูกโปรยด้วยแสงไฟจากเรือนับ จำนวนไม่ถ้วน และด้วยแสงเทียนจากกระทงดอกไม้ ลอยอยู่เหนือลำน้ำ ปิดท้ายรายการขบวนพยุหยาตรา ทางชลมารคนี้ ด้วยการจุดดอกไม้ไฟที่หน้ากระทง กลาใหม่ ทุกอย่างเหมือนออกมาจากนิทานพื้นหนึ่ง ชาติ

พ่อและแม่ได้รับเชิญไปร่วมงานราตรี- สโมสรในพระราชวัง ฉันเองแม้จะเป็นเด็กในขณะนั้น ก็มีโอกาสดำไปร่วมด้วย โดยพระองค์เจ้าพระองค์หนึ่ง ได้ถามถึงฉัน แม่ตอบฉันว่ากำลังมีความทุกข์หนักที่ จะต้องจากเมืองสยามไปเข้าโรงเรียนที่ฮัมบวร์ก ท่าน ผู้ใจดีพระองค์นั้น ซึ่งเป็นพระอนุชาพระองค์หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่า ถ้าฉัน ก็ต้องไปปรับตัวมาร่วมงาน จะได้จ้างงานสังสรรค์ของ เมืองสยามเอาไว้ แล้วทรงให้แม่รีบเขียนจดหมายส่ง ความสั้น ๆ ถึงฉัน ให้พนักงานพายเรือพระที่นั่งนำมา ให้ฉันพร้อมทั้งรับตัวไปด้วย แม่ผมช่วยฉันแต่งตัว มือไม้สั่น เพียงครู่เดียวฉันก็ได้มานั่งอยู่ในเรือด้วยความระทึกใจเล็กน้อย ต่อสิ่งที่จะได้พบเห็น สมัยนั้น ยังไม่มีเครื่องบิน แต่ฝีพายก็ยื่นพายเรือได้เร็ว เหมือนบิน ใครที่ไม่ได้มาเห็นด้วยตาของตนเอง จะนึกภาพไม่ออกเลย

เมื่อถึงงานในชุดหุหรอ ก็มีคนมาพาไป พบแม่ทันที แม่รอฉันอยู่ท่ามกลางสุภาพสตรี ชาววังหลายท่าน เมื่ออยู่ท่ามกลางสุภาพสตรีใจดี ผู้สวมเครื่องแต่งกายสวยงามเหล่านี้ ความตื่นตั้น ของฉันก็ค่อย ๆ หายไป แต่ก่อนอื่นฉันต้องชื่นชม เครื่องเพชรนิลจินดาซึ่งแม่เพิ่งได้ชมไป จากนั้นแม่ จึงจูงฉันไปที่ตึกงาน ในสมัยนั้นสุภาพสตรีในวัง ตลอดจนเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้าที่เป็นผู้หญิง ไม่เข้าร่วมงาน มีแต่เจ้าฟ้า และพระองค์เจ้าที่เป็นชาย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับสูง แขนกหญิง ชายชาวยุโรป และอเมริกาเท่านั้นที่เต้นรำ บรรดาเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า

สวมเครื่องทรงชาววังหรรษา ระเบียบระยับด้วยดินทอง และเพชรพลอย แขนงจะโก้หรูเหมือนในเทพนิยาย ปัจจุบันนี้ท่าจะใส่ชุด “แทกซีโด” ที่น่าเบื่อหน่าย เหมือนกันไปหมดแล้ว ฉันไม่เคยลืมหภาพอันจับตานี้ เลย ทุกท่านแสนจะใจดีต่อเด็กผู้หญิงเล็ก ๆ คนหนึ่ง ที่งุนงงด้วยความตื่นตาตื่นใจ หลังจากเวลาแห่งความ ตื่นเต้นยินดีผ่านไปหลายชั่วโมง ฉันก็เริ่มวังง แม่พา ฉันกลับไปทิวงสุภาพสตรีชาววังอีกครั้ง ได้รับประทาน ของหวานของชาวสยามได้รูปและแหวนหนึ่งวงเป็น ของขวัญ แหวนวงนั้นฉันทำหลุดนิ้วหายไประหว่าง เดินทางกลับประเทศเยอรมัน ตอนพายุหนักโหม กระหน่ำคืนหนึ่งที่แหลม กัวร์ดาฟูย (Guardafui)

ขอพูดถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวสักหน่อย เท้าที่พ่อเล่าให้ฉันฟังและที่ฉัน ได้ยินเวลาพ่อพูดถึง พระองค์เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด จะว่าเป็นกษัตริย์ที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของ สยามก็ว่าได้ ดูจากภายนอกพระองค์จัดว่าเป็นชาย ที่รูปหล่อ พระพักตร์แสดงออกถึงพระปรีชาสามารถ พระวรกาย ซึ่งหาที่ติมิได้ทำให้พระองค์สง่างาม เส้น หงของพระองค์อยู่ที่ความมีพระเมตตา สิ่งซึ่งพ่อและ แม่ได้รับพระราชทานอยู่เสมอ โดยเฉพาะคราวที่ ทรงหยุดแวะซัมบวร์ก ระหว่างเสด็จประพาสยุโรป ครั้งหนึ่ง ในขณะที่นั้นประธานบริษัทพิกเคนพักริส และหุ้นส่วน เป็นกงสุลสยามอยู่ น้องสาวฉันทูลเกล้าฯ ถวายช่อดอกไม้ พระองค์ทรงโปรดและตรัสหลายครั้ง ว่า “เกิดที่ประเทศฉัน” นำความปลื้มปิติมาสู่พวกเรา อย่างยิ่ง นำเสียดายนี่คือสิ่งเดียวที่ผูกพันน้องสาวฉัน กับเมืองสยาม เธอยังเด็กเกินไปนัก อายุสี่ขวบ (ตอน จากเมืองไทยมา...ผู้แปล) และความประทับใจใหม่ ๆ ก็ลบความประทับใจอื่น ๆ ที่ยังไม่ฝังลึกในความ ทรงจำไปหมด

ท่าทางการเคลื่อนไหวอย่างสง่างามที่ชาว สยามมีอยู่โดยธรรมชาติ จะเห็นได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ที่สุดก็ที่ตัวละคร ฉันเองไม่เคยรู้จักละครชาวบ้าน สมัย นั้นเจ้าฟ้าหลายพระองค์มีโรงละครและผู้แสดงของ ตนเอง พ่อและแม่เคยได้รับเชิญจากเจ้าฟ้ามหา มาลา รัฐมนตรีมหาดไทยในสมัยนั้นจากเจ้าฟ้าอีกพระองค์หนึ่ง ชื่อ กรมท่า และคิดว่าจากรัฐมนตรีกลาโหมและ นายกรัฐมนตรี ผู้ซึ่งคนเรียกท่านสั้น ๆ ว่า กลาโหม พ่อมีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนกับเจ้าฟ้าพระองค์นี้ ฉันจึงได้มีโอกาสติดตามพ่อแม่ไปชมละครที่วังต่าง ๆ เครื่องแต่งกายของผู้แสดงละครระเบียบระยับปักดินทอง และไหม แว่ววาดด้วยเพชรพลอยเครื่องประดับ การ แสดงใช้ท่าทางเป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นถึงความ อ่อนช้อยอย่างชัดเจน บทละครส่วนใหญ่เป็นเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย หรือเรื่องเล่า มีดนตรีประกอบด้วย ดนตรีสยามไม่มีระดับเสียงต่างกันมาก ฟังค่อนข้าง เศร้า เพลงสั้น ๆ สนุกสนานก็เหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่ ฟังดูค่อนข้างเศร้าอยู่ดี ตรงกันข้ามกับธรรมชาติ ของชาวสยามซึ่งเป็นคนร่าเริง

ฉันชอบฟังดนตรีที่ตั้งแต่ว่าง ๆ มาจากคลอง หรือแม่น้ำ คงเป็นเสียงขลุ่ยลาว (แคน) ที่คนเล่น ในเรือมีเสียงร้องคลอเบา ๆ เรียบ ๆ ขึ้นจุกหน่อย ๆ คุณหมอมชเวนท์ ส่งแคนจากกรุงเทพฯ มาให้ฉัน แทนอันที่ฉันทำลายและแสนจะอาลัยอาวรณ์ สร้าง ความดีใจให้ฉันอย่างใหญ่หลวง แคนประกอบด้วยไม้ หลายลำเรียงกันตามความสั้นยาว เหมือนท่อเสียง ออร์แกน เครื่องดนตรีในโบสถ์

อ้อ ที่กรุงเทพฯ สมัยนั้นมีวงดนตรีด้วย มีผู้ควบคุมวงเป็นคนเยอรมัน ชื่ออะไรนึกไม่ออก เล่นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เพลงชาติสยามให้ความ รู้ลึกดีมาก ฉันเคยมีโน้ตเพลงชาติสยาม ให้คนยืมไป แล้วไม่ได้กลับคืนมาอีกเลย ฉันเสียดายมาก เพียวถาม ตามร้านขายเครื่องดนตรีหลายแห่งก็ไม่สามารถหา ชื่อได้ ดนตรีวงนี้เล่นในงานสังสรรค์ในสวนพระราชวัง และในสวนของรัฐมนตรียุโรปประเทศบ่อย ๆ และเรา

● คุณย่า/คุณยาย “เธออา” ของหลาน ๆ

ก็ได้รับเชิญไปตามที่ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน เพลงที่เล่น ส่วนใหญ่เป็นเพลงยุโรปเบา ๆ ครั้งหนึ่งทุกคน ประหลาดใจโดยไม่รู้ตัวกันมาก่อน วงดนตรีเล่นเพลง ฟันเมืองเยอรมัน และนักดนตรีทั้งวงซึ่งเป็นคนไทย ก็ร้องเพลงเยอรมันประกอบดนตรี พวกเราดีใจมาก ทุกครั้งที่มีการแสดงถึงความเข้าใจอันดีระหว่าง คนเยอรมันที่อยู่ที่นี่และคนสยาม ไม่ว่าจะ เป็น ชาวสยามชั้นปกครองหรือชาวบ้านธรรมดา พ่อจะ ชื่นชมมากเสมอ

วงดนตรีที่อยู่ในความทรงจำของฉันไม่ลืมเลือน คือดนตรีบรรรมชาติวงใหญ่ ซึ่งแม้แต่งเอง ก็ยังต้องขึ้นขอบเมือได้ฟัง ในหน้าฝนตอนกลางคืนที่เจียบสงบ เสียงฝน ระคนเสียงกบร้อง ปนเสียงงูส่งเสียงแข่งกัน เสียงหมากกลางถนนเห่าหอนและเสียงสัตว์ต่าง ๆ อีกมากมายหลายชนิดดังคละกันไปเป็นวงซิมโฟนี วงใหญ่พิเศษ ฉันเงี่ยหูฟังอย่างสุขใจ

ทั้งที่กลัวนิด ๆ

ที่นี่จะเล่าเรื่องอื่นบ้างสถานกงสุลอันซีเอติกเป็นตัวแทนของชาวเยอรมันที่นี่ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1858 กงสุลท่านแรกเป็นชาวฮัมบวร์กชื่อ ริส และบริษัทเยอรมันบริษัทแรก ๆ ในสมัยนั้น มี มาร์กวัลด์และ หุ่น ส่วนจากเบรเมน และ พิกเคนพัทริส และหุ่นส่วน จากฮัมบวร์กปี ค.ศ.1862 สถานกงสุลปรัสเซียมารับหน้าที่ต่อกงสุลท่านแรกชื่อ โรแบร์ท ฮา ซอมบวร์ก และต่อมาในปีค.ศ. 1871 ก็เป็นสถานกงสุลแห่ง อาณาจักรเยอรมัน ฉันไม่แน่ใจว่า ดร.ชตันนิอุส เป็นกงสุลท่านแรกของสถานกงสุลนี้หรือไม่

โรงแรมแห่งแรกในสมัยที่ฉันอยู่ คือ โรงแรมโอเรียลเตล ผู้บริหารเป็นคนเยอรมันชื่อ ซัลเย ร้านขายยาสยามดิสเพนเซอร์ ก็มีเจ้าของเป็นคนเยอรมันชื่อกริมม์ นายแพทย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีกลับไม่ใช่คนเยอรมัน แต่เป็นเดนมาร์ก ชื่อ ดร. คอยท์-เซอร์ หมอที่มีชื่อในหมู่หมอเยอรมันที่กรุงเทพฯ ในภายหลังน่าจะ เป็น ดร.ออดโต ชเวนท์ ซึ่งได้เป็นแพทย์ประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าด้วย และเป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจมาก

ไม่รู้ว่าถูกหรือเปล่า แต่ฉันเห็นว่าในด้านสุขภาพสำหรับชาวยุโรป สยามเป็นประเทศที่อยู่ได้อย่างปลอดภัย และกรุงเทพฯ ก็เป็นเมืองที่มีสุขลักษณะดีปราศจากเชื้อโรค พ่อและโดยเฉพาะแม่ซึ่งเป็นคนบอบบางไม่เคยป่วยร้ายแรงเลยที่นี่ ฉันเองซึ่งก็จัดได้ว่าเป็นเด็กบอบบางก็ไม่เคยเจ็บป่วยร้ายแรงที่นั่น ที่บ้านเกิดเมืองนอนของตัวเองเสียอีกที่มีโรคภัยไข้เจ็บมารบกวนอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม อหิวาตกโรคก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีใครรู้จัก ฉันจำเรื่องราวเกี่ยวกับอหิวาตกโรคระบาดครั้งหนึ่งได้ดี นึกถึงขึ้นมาทีไร หูก็ยังมียเสียงของพวกอิสลามเดินสวดมนต์พิมพ์่าเป็นขบวนผ่านไปในเมืองแว่วอยู่เสมอ พ่อยุ่งมากตอนนั้น ทำโน่นทำนี่เพื่อ

ป้องกันและให้คำปรึกษา อหิวาฯ ครั้งนั้นไม่ได้คร่าชีวิตคนเยอรมันที่อาศัยอยู่ที่นั่นเลยสักคนเดียว นอกจากลูกเรือในเรือที่มาจอดทอดสมออยู่ที่นั่นบางคนเท่านั้น ทั้งคนรับใช้หลายชาติของเราพร้อมสมาชิกในครอบครัว ก็มีสุขภาพดีทุกคน

เมื่อโรคระบาดตสงบลง พ่อได้รับพระราชทานหนังสือขอบใจพร้อมเหรียญที่ทำขึ้นอย่างมีศิลป์จากพระเจ้าอยู่หัว บนเหรียญมีคำจารึกเป็นภาษาสยาม มีร่างหนึ่งอยู่ในท่าครึ่งนั่งครึ่งนอนสวมมงกุฎ ท่าทางและชุดแต่งกายคล้ายตัวละครสยาม นำแปลกที่ร่างนี้มีมือซ้ายถือดาบ ในมือขวามีพวงมาลัย จำได้ว่ามีผู้ให้เห็นบนเหรียญนั้นด้วย ฉันเชื่อว่าร่างที่ปรากฏบนเหรียญคงจะเป็นผู้พิชิตมังกร หรือ เซ็นต์ เกยอร์ก (เซนต์ ยอร์ช) ของสยาม หรือบางทีจะเป็นหนุมานได้ไหมนะ

โรงพิมพ์ที่สำคัญมากโรงพิมพ์หนึ่ง ซึ่งพิมพ์ภาษาสยามด้วยเป็นของพวกสอนศาสนาชาวอเมริกัน ภายเพรสบายทิเรียน เข้ามาตั้งสำนักอยู่ในสยามตั้งแต่ปี ค.ศ.1840 สำนักของนิกายโรมันคาทอลิกคิดว่าจากฝรั่งเศสมีมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.1862 และมีโบสถ์ต่าง ๆ อีกหลายโบสถ์ เสียหายที่ไม่มีของเยอรมัน พวกเราถือเป็นธรรมเนียมที่จะไปโบสถ์ของชาวอังกฤษ

กรุงเทพฯ สมัยที่ฉันอยู่มิถุนนไม่ก็สาย ที่ฉันรู้จักมิถุนนสีลมและถนนเจริญกรุงเท่านั้น ส่วนคลองนั้นมีนับไม่ถ้วน และทุกสายไหลไปสู่มแม่น้ำเจ้าพระยา น่าจะเรียกว่าเป็นถนนสายหลักได้ พวกเราเดินกันน้อยมาก เวลาไปไหนมาไหน หรือไปเยี่ยมเพื่อนฝูงเราจะใช้เรือ ด้วยเหตุนี้เราจึงมีลูกจ้างพายเรือหลายคน ที่ชำนาญงานมากด้วย มีคนเปรียบกรุงเทพฯ สมัยนั้นว่าเป็นเวนิสตะวันออก ก็เพราะคลองมากมายหลายสายนั่นเอง เดียวนี้กรุงเทพฯ คงจะเปลี่ยนไปมากแล้วเป็นแน่

ในสมัยที่ฉันอยู่ที่นั่นไม่มีรถไฟ รถรางและรถยนต์ก็ไม่มี ไฟฟ้า น้ำประปาก็ไม่มีใช้ น้ำที่ใช้กันประจำทุกวันมาจากไหนฉันไม่รู้ เรามีเครื่องกรองใหญ่และโซคิตที่มีคนรับใช้รูดานหลายคนเราจึงไม่เคยต้องสละความสะดวกสบายแบบยุโรป ในห้องน้ำมีโถใหญ่หลายใบสำหรับเก็บและรักษาน้ำให้เย็นอยู่เสมอและมีน้ำเต็มโถอยู่เป็นประจำ ตู้เย็นในห้องรับประทานอาหารหรือที่เตรียมอาหารก็ใช้ได้ตลอดเวลา และเมื่อเราต้องการอะไร ก็ไม่ต้องกดปุ่มเหมือนสมัยนี้ เรามีกระดิงอยู่ข้างตัว หรือเพียงร้องเรียกเท่านั้น คนรับใช้ก็มาปรากฏกายหน้าเราทันที ฉันยังได้ยินเสียงพ่อแว่วอยู่บ่อย ๆ เวลาพ่อเรียกคนรับใช้ให้มาจุดซิการ์ พุดไม่ทันจบประโยค ไม้ขีดที่จุดแล้วในมือคนรับใช้ก็มาจ่อที่ซิการ์ของพ่อทันที พ่อเริ่มมีดที่นั่นแทบจะไม่มีเวลาโพล่พลัด ตะเกียงตลอดจนโคมไฟทุกดวงจะสว่างอยู่ประจำที่ของมัน แม้บ่นคิดถึงคนรับใช้ที่รู้ใจ รูดานพวกนี้บ่อย ๆ ในระยะเวลาต่อมา

ได้ยินมาว่า เดียวนี้จะอะไรอะไรเปลี่ยนแปลงไปทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนที่นี้ สะดวกและขาดจิตใจสิ่งทันสมัยเหล่านี้จำเป็นสำหรับพวกเราที่นี้ จนแทบนึกไม่ออกว่าถ้าขาดสิ่งเหล่านี้แล้วจะเป็นอย่างไร หรือจะมีอะไรมาทดแทนได้ คงจะลำบากมากทีเดียว ด้วยคนช่วยทำงานบ้านที่มีน้อยกว่าที่เมืองสยามมากนัก แต่ฉันสงสัยว่าสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้จะไม่ทำให้เสน่ห์ของเมืองสยามของฉันที่เหมือนเมืองในเทพนิยายหายไปละหรือ ฉันอยากเห็นสยามในสภาพดั้งเดิมอีกสักครั้ง นั่นก็หมายความว่าฉันจะต้องกลับไปเป็นเด็กเหมือนเดิม ซึ่งเป็นไปไม่ได้ทั้งสองอย่าง แต่ประเทศที่สวยงามและประชาชนที่ใจดีน่ารักเหล่านี้ จะเป็นทรงจำอันพิเศษที่ไม่มีวันหมดสิ้นประทับอยู่ในใจฉันตลอดไป

